

Asia: VN/17016/2024

Hallituksen esitys ilmailun turvallisuutta edistäviksi säädöstarkistuksiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Lentäjiliiton lausunto hallituksen esityksestä ilmailun turvallisuutta edistäviksi säädöstarkistuksiksi. Suomen Lentäjiliitto edustaa kattojärjestönä kaikkia suomalaisia kaupallisen liikenteen liikenne-, liike- ja helikopterilentäjiä.

Suomen Lentäjiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä ilmailun turvallisuutta edistäviksi säädöstarkistuksiksi. Pidämme korkeassa arvossa yhteistyötä lainsäätäjien ja viranomaisten välillä, jossa kaikilla tasoilla luodaan säädöksiä pyrkien tekemään lentoliikenteestä nykyistä tasoa turvallisempaa. Työnantaja- ja työntekijäpuolen näkemysten hyödyntäminen ja kuuleminen lain esivalmistelussa saa meiltä laajaa kannatusta. Suomen Lentäjiliitto tukee päihitteettömyyttä ilmailussa.

Ammattilentäjät ovat jatkuvan valvonnan piirissä jo nyt

Lain valmistelutyössä tulisi huomioida lentäjien poikkeuksellisen vastuullinen asema ilmailussa ja ammattilentäjinä toimivat ovat jatkuvassa kelpoisuuksiin liittyvässä valvonnassa jo nykyisellään. Vahvasti säännöstelty ala tarkoittaa lentäjille työsuhteeseen ja ammattikelpoisuuksiin liittyviä erityisvaatimuksia, joiden vastapainoksi tulisi korostetun valvonnan rinnalla vaatia myös riittävät tukijärjestelyt esim. hoitoonohjauksen muodossa ja lentäjien oikeusturvan varmistaminen kaikissa tilanteissa.

Alalla on epäkohtana epätyypilliset työsuhteet (“näennäisyrittäjyys”), jossa lentäjä saattaa toimia lentotoimintaa harjoittavan näkökulmasta “yrittäjänä”. Tällaiset henkilöt ovat yleisesti kaikkien perinteiseen työntekijä-työnantaja -suhteeseen liittyvien tukimuotojen, velvollisuuksien sekä

oikeuksien ulkopuolella ja asettavat helposti myös lentoyhtiöt ja yksilöt eriarvoiseen asemaan lainsäädännön osalta.

Ilmailun turvallisuutta koskevat ilmoitusoikeudet

Lakiesityksessä esitetään, että ”Ilmailun turvallisuutta edistettäisiin lisäämällä ilmailulakiin ja lakiin liikenteen palveluista säännökset Liikenne- ja viestintäviraston oikeudesta ilmoittaa työnantajalle tai toimeksiantajalle, kun lentäjän tai matkustamohenkilöstöön kuuluvan henkilön luvan, lääketieteellisen kelpoisuustodistuksen tai terveydentilatodistuksen peruutustoimenpiteisiin on ryhdytty.”

Tilanteet, jotka voivat johtaa lääketieteellisen kelpoisuustodistuksen peruuttamiseen vaativat usein ennen päätöksentekoa laajoja tutkimuksia ja erikoislääkärin lausuntoja. Tällaisissa tapauksissa ei ole perusteltua toteuttaa kelpoisuustodistuksen peruuttamista ennen kuin on selvitetty täyttääkö kelpoisuustodistuksen haltija asianmukaiset vaatimukset. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa on välitön uhka lentoturvallisuudelle.

Lakiesitykseen on välttämätöntä selventää, mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”kun peruutustoimenpiteisiin on ryhdytty”. Selkeänä määrittäminen ”peruutustoimenpiteisiin on ryhdytty” -hetkeksi voidaan katsoa se ajankohta, jolloin ilmailulääkäri tekee ”unfit”-päätöksen ja tämä tieto toimitetaan viranomaiselle (Traficom).

Puhalluskokeiden sääntely ilmailulakiin

Puhalluskokeissa, joita esitetään pakottaviksi työnantajan toimeenpanemana viranomaisten jo nyt toteuttamien puhalluskokeiden lisäksi, tulee varmistaa menettelyjen asianmukaisuus ja oikeudenmukaisuus viranomaistasoisella laadulla ja yhdenmukaisella menettelyllä. On lisäksi korostettava, että päihteiden käytön ennaltaehkäisy on merkittävästi tehokkaampi keino edistää päihteettömyyttä kuin yksinomaan pelote puhalluskokeista. Työnantajille esitettävää oikeutta puhalluttaa työntekijät ei tule katsoa yksittäisenä oikopolkuna ratkaista ilmailun päihteettömyysvaade.

Lain taustavalmisteluissa nostetaan esiin EU -lainsäädäntö ja lentotoiminta-asetuksen liittyvä täydentävä ja ohjeluonteinen materiaali (EASA AMC/GM), jonka perusteella ”todetaan nimenomaisesti, ettei tulisi olla estettä sille, että lentotoiminnan harjoittaja voisi ottaa käyttöön henkilöstön satunnaistestausta koskevan ohjelman”. Samaisessa täydentävässä ja ohjeluonteisessa materiaalissa ohjeistetaan satunnaistestauksen kanssa samantasoisia, suosituksina esitettyjä (”should”), mutta ei pakottavassa (”shall”) hengessä psykososiaalisten aineiden käyttöä ehkäiseviä toimia. Siinä missä EASA:n ohjeistus mainitsee puhalluskokeet osana päihteiden havaitsemista, nostaa se esiin esimerkiksi koulutuksen ja lentohenkilökunnalle tarjottavan tukiohjelman, joka ei

rankaise, vaan tukee ennalta henkilöitä päihdeongelmissa. Tämä osaltaan korostaa tarvetta lainsäätäjälle ja viranomaisille vaatia työnantajia rakentamaan testauksen rinnalla ensisijaisesti tukiohjelmia, joilla ennalta ehkäistään ongelmien syntyminen ja henkilöiden tukeminen esim. hoitoonohjauksen muodossa vailla huolta työsuhteeseen liittyvistä vaikutuksista. Suomessa lentoyhtiöt ovat hyvin erikokoisia ja esimerkiksi vertaistukiohjelmien olemassaolo vaihtelevaa. Lakiesitys ei kuitenkaan erittele työnantajan oikeuksia yrityksen koon mukaan ja näin menettelyjen soveltaminen jää yleisellä tasolla liikkeessä liikaa yrityskohtaisten valintojen varaan.

Puhalluskokeen suorittaminen

Lakiesityksessä 170 a § luetellaan vaatimuksia Puhalluskokeen suorittamiseen liittyen. Kirjaukset jättävät tältä osin tulkinnanvaraisuutta ja vapautta puhalluskokeen suorittajalle esim. "mahdollisimman luotettavia laitteita" -kirjauksen osalta. Viranomaisen suorittaessa puhalluskokeita on taustalla viranomaistasoinen ohjeistus ja yhdenmukaisuus, joka ei välttämättä toteudu lentoliikenteessä esitetyllä tai muulla lainsäädännöllä esimerkiksi taloudellisista syistä. Puhalluskokeiden luotettavuutta vaadittaessa ei tulisi jättää laitteiston hankintaa ja erityisesti "mahdollisimman luotettavien laitteiden" tasoa pohdittaessa päätöksentekoa alistetuksi esimerkiksi lentoyhtiön taloudelliselle tilanteelle, työntekijöiden oikeusturvan kustannuksella. Kansallisella ilmailuviranomaisella tai Liikenne- ja viestintäministeriöllä voisi esimerkiksi olla tässä rooli ohjeistaa työnantajia ja näin varmistaa kaikkien toimijoiden käsittelystä samalla vaatimustasolla.

Muutosesitys: Liikenne- ja viestintäministeriölle asetetaan tehtäväksi määritellä hyväksyttävät laitteet, joilla työnantajan toimesta puhallutus voidaan riittävällä luotettavuudella suorittaa. Tässä voidaan tukeutua esimerkiksi viranomaisten käyttämiin valmistajiin.

Edelleen, lain taustavalmistelussa on nostettu esiin että puhalluskokeeseen liittyvät mahdolliset seuraamukset ovat "työoikeudellisesti arvioitavia". Lentoalalla päihdeettömyysvaatimus on ehdoton ja johtuen mahdollisista vaillinaisista testauskäytännöistä tulisi varmistaa positiivisen tuloksen johtamisen hoitoon ohjaamiseen työsuhteen purkamisen sijasta. Tämä voidaan mahdollistaa suorittamalla puhalluskoe työajan ulkopuolella.

Muutosesitys: Työnantajan toimesta suoritettava puhalluskoe tulisi suorittaa ennen työajan alkamista (ennen lentoon liittyvien tehtävien valmisteluihin ryhtymistä).

Puhalluskokeen tuloksen käsittely

Puhalluskokeen perusteella todettu positiivinen tulos seulonta-alkometrillä voi jättää mahdollisuuden väärään tulokseen. Lakiesityksessä esitetään työntekijälle oikeutta erikseen

vaadittaessa antaa uusi näyte toisella laitteella, mikäli näyte on otettu muulla kuin tarkkuusalkometrillä. Työnantajan toimiessa puhalluskokeen suorittajana, tulee työnantajalla olla myös velvollisuus varmistaa työntekijän oikeusturvan toteutuminen.

Muutosesitys: Esitämme lakiesityksessä vaadittavaksi, että positiiviset seulonta-alkometrin tulokset on aina varmistettava joko tarkkuusalkometrillä tai verikokeella.

Puhalluskokeen tulosten seuraamukset

Liikennelentäjille positiivinen tulos päihdyttävistä aineista voi tarkoittaa, erikseen tai yhdessä, työoikeudellisia, lupakirjaan liittyviä viranomaistoimenpiteitä tai rikosoikeudellisia vastuita. Meriliikenteessä on oikeuskäytäntöä (TT 2021:65, TT 2021:29), jossa ensimmäisen positiivisen tuloksen tultua toisella testillä kumotuksi on työnantaja kuitenkin irtisanonut tai antanut varoituksen työntekijälle. Menettely on omiaan murentamaan työntekijöiden luottamusta työnantajien toteuttamaan puhallutusjärjestelyyn nykyisen lainsäädännön pohjalta. Ilmailuun esitettäviä puhallutuksia perustellaan lain valmistelussa osaksi meriliikenteen käytännöillä.

Muutosesitys: Esitämme kirjattavaksi lakiesitykseen, että mitään työntekijään kohdistettavia toimia ei sallita työnantajan suoritettavien puhalluskokeiden perusteella, ilman varmistettuja tuloksia.

Suomen lentäjäliitto katsoo, että edellä mainitut tarkennukset ja menettelylliset vaatimukset ovat välttämättömiä asianmukaisten ja oikeudenmukaisten puhallustestien varmistamiseksi. Lain taustavalmistelussa nostetaan esiin, että puhalluskokeella puututaan työntekijän perusoikeuksiin. Tätä puuttumista perustellaan oikeutetuksi yleinen edun, ihmisten ja ympäristön turvallisuuden näkökulmasta. Puututtaessa työntekijän perusoikeuksiin, nousee korostettu vaade varmistaa työntekijöiden muiden oikeuksien toteutuminen ja niitä vahvemmin turvaten, erityisesti oikeusturvan näkökulmasta.

Meskanen Akseli
Suomen Lentäjäliitto ry